

Porilaiset murrepakinat kulttuuriperinnön tuottajina ja säilyttäjinä

RONI HERMO

1 Johdanto

Viimeistään 2000-luvun taitteen murrebuumin seurauksena suomen kielen murteet alettiin nähdä kullekin kyläkunnalle ja pitäjälle arvokkaana kulttuuriperintönä, jonka vaalimisesta niin murrekirjallisuudessa, lehtien otsikoissa kuin mainoslauseissakin tuli hyvin yleistä (Mielikäinen 2001; Koski 2002: 69–73; Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 402–403). Murteet nousivat viimeistään tässä vaiheessa suurelkin yleisön tietoisuuteen, kun niitä alettiin käyttää aiempaa laajemmissa (kirjoitetuissa) konteksteissa; esimerkiksi Raamatun tekstejä, sarjakuvia ja Kalevalaa käännettiin eri murteille (Koski 2002: 72). Fennistiikassa on kuitenkin vielä varsin vähän selvitetty sitä, millaisista osista, minkälaisesta murteesta, tämänkaltaisen kulttuuriperintö oikeastaan muodostuu.

Porin seudulla murrekirjallisuudella ja murteen käytöllä muussakin julkisessa toiminnassa on varsin pitkät ja rikkaat perinteet. Porin murteella on pakinoitu läpi 1900-luvun (kirjoittajista ks. Eskola 1987: 198), ja pakinointi on jatkunut 2000-luvullakin (esim. Elina Wallin, ”Kröönruuska”). Porin murteen sanakirjoja on julkaistu 1990-luvun alusta lähtien (esim. Granfors 1991; Leino 2008). Lisäksi paikallista murretta on voinut kuulla kahdenkymmenen viime vuoden aikana television viihdeohjelmissa esimerkiksi *Putouksen* Salme Pasin tai *Pulkkisen* porilaisen taparikollisen puhumana. Aivan viime vuosina porilainen puheenparsi on päätenyt Pieruperseen piirrosten myötä myös Instagramiin, ja Porin kaupunki on hyödyntänyt murretta mainonnassaan. Tämän vuoksi juuri Porin murre sopiikin oivallisesti sen tarkasteluun, millaisena kieli murrekirjallisuudessa oikeastaan näyttäytyy. Onko se staattista ideaalimurretta vai sittenkin elävän puhekielen tavoin ajan mukana muuttuvaa elävää kulttuuriperintöä?

Murrekirjallisuus on perinteisesti yltiömurteista ideaalimurretta; erityisesti yleiskielestä murteelle käännetty ”murrenoskirjallisuus” on ollut usein tällaista (Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 403–404). Murrenoskia vanhempaa murrekirjallisuutta ovat kuitenkin suoraan murteelle kirjoitetut teokset, joita on ilmestynyt 1800-luvun lopulta 1900-luvun lopulle yli kaksisataa, muun muassa pakinoita ja

runoutta (mas. 402). Myös laajemmissa (kauno)kirjallisissa teoksissa murre on ollut joko koko teoksen tai vuorosanojen kieli jo 1800-luvulta lähtien (Koski 2002: 61–69). Tässä artikkelissa analysoimani teokset ovat juuri tämän vanhemman murrekirjallisuusperinteen jatkajia.

Tässä artikkelissa tarkastelen, kuinka kaksi eri aikakausina kirjoittanutta porilaista murrepakinoitsijaa – Manta (1950–60-luku) ja Elina Wallin (2010-luku) – tuottavat murretta. Kyse on siis alun perin murteelle kirjoitetuista pakinoista. Päätaavoitteenani on selvittää, miten ja millaisia kielenpiirteitä hyödyntämällä murretta yhtäältä pyritään säilyttämään kulttuuriperintönä (määritelmästä ks. lukua 3) ja toisaalta millaista kulttuuriperintöä tietynlaisia kielenpiirteitä käyttämällä murteesta pyritään tuottamaan. Tutkin sitä, millä tavalla pakinoissa käytetty murre suhteutuu murteessa muutoksenalaisten piirteiden käyttöön.

Selvittääkseni kielenmuutoksen merkkejä pakinoissa olen valinnut tarkasteltavakseni viisi kielenpiirrettä, joiden kehityksestä on dialektologisen ja sosiolingvistisen tutkimusperinteen puitteissa karttunut pitkältä ajalta tutkimustietoa (esim. Aarne 1891; Uusi-virta 1966; Eskola 1987; Savolainen 2002; Vuokniemi 2011; Hermo 2018). Tarkastelemalla kielenpiirteitä tähän tapaan saadaan epäsuorasti tietoa siitä, millä tapaa piirteet kehittyvät Porin murteesta säilyttämisen arvoisiksi, sen sosiaalisiksi indekseiksi – kielenpiirteiksi, joiden avulla pakinoitsijat voivat yhdistää käyttämänsä kielimuodon Poriiin ja porilaisuuteen (Silverstein 2003: 195; Eckert 2008: 455–458; 2012: 95; Johnstone 2011).

Käsillä oleva artikkeli on osa laajempaa tutkimuskokonaisuutta, joka sijoittuu sosiolingvistisen variaation tutkimuksen ja kulttuuriperinnön tutkimuksen (esim. Smith 2006) leikkauspisteeseen. Tutkimuksessani hyödynnän paitsi sosiolingvistisessä variaation tutkimuksessa keskeistä sosiaalisen indeksisyyden käsitettä myös tässä tutkimusperinteessä toistaiseksi vieraampaa kulttuuriperinnön käsitettä (ks. lukua 3). Lähtöoletukseni on, että murre esiintyy eri aikoina kirjoitetuissa pakinoissa varsin samanlaisena, vaikka se on kirjoitusajankohtien välisenä aikana muuttunut. Jos Porin murteesta väistymässä olevien piirteiden rooli ei pakinoissa muutu, voi tulkita, että kirjoittajat pyrkivät säilyttämään niiden roolin osana porilaisuutta ja porilaista kulttuuriperintöä. Oletan, että piirteet, jotka murrepakinoitsijoiden aktiivisesti luomassa murteessa pitävät pintansa vuosikymmenestä toiseen, säilyvät osaltaan porilaisuutta kuvaavina indekseinä – ovathan ne tavallaan osa ”ideaalimurretta”, josta porilaisen voi tunnistaa.

Artikkeli etenee siten, että luvussa 2 esittelen tutkimukseni aineiston ja analyysimenetelmän. Luvussa 3 tarkastelen kulttuuriperinnön muovaamisen ja muovautumisen yleisiä lainalaisuuksia ja sitä, miten kulttuuriperinnön käsitettä voidaan hyödyntää, kun tarkastellaan kielenpiirteiden kehitystä sosiaalisiksi indekseiksi. Luvussa 4 vertailen tarkasteltavien piirteiden vanhaa ja nykyistä edustusta Porin murteesta ja tuon esiin, millaisena murteen tulisi pakinoissa näyttäytyä, jos niissä pyrittäisiin kuvaamaan Porin murteen todellista tilannetta eikä ideaalimurretta. Lisäksi analysoin luvussa 4 edellä mainittujen kielenpiirteiden edustusta Mantan ja Elina Wallinin pakinoissa ja tarkastelen, miten tiettyjä yleiskielestä poikkeavia ja ”vanhaa murretta” edustavia kielenpiirteitä käyttämällä pyritään yhtäältä rakentamaan murteesta kulttuuriperintöä, jonka avulla kieliyhteisön jäsenten on mahdollista jäsentää omaa identiteettiään, ja toi-

saalta tarjoamaan lukijakunnalle nostalgisia elämyksiä jonkin katoamassa olevan parissa. Luvussa 5 kokoa vielä tulokset yhteen ja pohdin, mitkä tarkastelluista piirteistä näyttävät pakinakontekstissa Porin ja porilaisuutta merkitsevinä kielenpiirteinä.

2 Aineisto ja menetelmä

Aineistoni koostuu yhteensä sadasta Porin murteella kirjoitetusta murrepakinasta. Pakinoita on kahdelta kirjoittajalta, molemmilta viisikymmentä. Mantan (oik. Hilja Takala) pakinat on julkaistu alun perin maakuntalehti *Satakunnan Kansassa* vuosina 1954–1961, ja ne ovat nykyisin saatavilla myös Porin kaupunginkirjaston digitoimana aineistona (Manta 2015). Aineistossa olevista kaikkiaan 110 pakinasta tässä tutkimuksessa tarkasteltavaksi on valittu 50 vanhinta, jotta kummaltakin kirjoittajalta käsitellyssä olisi yhtä monta pakinaa. Elina Wallinin pakinat taas on julkaistu 2010-luvulla kokoelmissa *Onnepotkui* (2010) ja *Mansikkapaikka* (2011). Alun perin Wallininkin pakinat ovat kuitenkin tulleet tutuiksi nimenomaan *Satakunnan Kansasta*, jossa Wallin on pakinoinut vuodesta 2009 alkaen (Wallin 2010: 6). Juuri nämä pakinoitsijat ovat tarkastelun kohteena siksi, että he ovat tunnettuja Satakunnan maakunnan suurimman päivälehden sivuilta ja heidän kirjoitusajankohdissaan on 50 vuoden väli, minkä pitäisi riittää näyttämään kielenmuutoksen vaikutus pakinoissa. On tosin otettava huomioon, että kirjoittajien väliset erot eivät välttämättä johdu pelkästään heidän toimintansa ajallisesta etäisyydestä, vaan kyse voi olla myös yksilöllisistä eroista.

Siitä huolimatta, että murteella on kirjoitettu käytännössä aina, sen suosio on vaihdellut vuosikymmenten aikana huomattavasti. Varsinaisesti kokonaan murteella kirjoitettua kirjallisuutta alkoi kuitenkin laajemmin ilmestyä vasta 1900-luvulla Hj. Nortamon Rauman murteella kirjoitettujen ”jaaritusten” esimerkin myötä (Kalliokoski 1998; Mielikäinen 2001; Koski 2002; Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 401–402; Tiittula & Nuolijärvi 2013). Mantan pakinat ovat 1900-luvun puolivälissä kirjoitettuina tämän perinteen jatkajia, kun taas Wallinin pakinoiden voi nähdä perinteen jatkamisen lisäksi olevan seurausta vuosituhannen taitteen ”murreboomista”, jossa murteella kirjoitettu ja murteelle käännetty kirjallisuus – ja kaikki muutkin kaupalliset murretuotteet – alkoivat saada aiempaa suurempaa julkisuutta ja jossa uusia murretuotteita alkoi ilmestyä aiempaa enemmän (Mielikäinen 2001; Koski 2002: 69–73; Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 402–403).

Murrepakinoiden kaltaista kirjallisuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon tietty seikat, jotka ohjailevat ja aiheuttavat haasteita kirjoittamiselle. Makkonen-Craig ja Vaattovaara (2007: 406–407) ovat kuvanneet murrenoston (ja kirjoitetun murteen ylipäätään) suhdetta puhuttuun kieleen kaksijakoiseksi, sillä niiden toisaalta täytyy muistuttaa aitoa puhetta, mutta niiden on toisaalta myös muistutettava aiemmin kirjoitettua murretta. Murteella kirjoitettava ohjaavatkin sekä hänen omat käsityksensä että lukijoiden odotukset siitä, millaista murteen pitäisi olla. Se, mitä kielenpiirteitä kirjoittamaansa murteeseen valitsee tai jättää valitsematta, ei ole merkityksetöntä, vaan nämä valinnat muovaavat lukijoiden käsityksiä murteesta (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 579). Käytännössä näitä valintoja puheenomaisuuden luomiseksi on tehty suomalaisessa

kirjallisuudessa varsin monipuolisesti. Yhtäältä kirjailijat (esim. Maiju Lassila, Väinö Linna) ovat voineet käyttää vahvasti leimallisia murrepiirteitä, toisaalta taas jotkut kirjailijat (esim. Veijo Meri) ovat luoneet aidontuntuista puheenomaisuutta hyödyntämällä vain vähän laajaleikkisiä ja leimattomia puhekielen piirteitä (mts. 41, 231–234).

Murteella kirjoitettuja tekstejä on myös kritisoitu liiasta systemaattisuudesta eli liiasta pyrkimyksestä ideaalimurteeseen (Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 407). Koski (2002: 53–54) onkin todennut, että murteenharrastajat, jotka katsovat toimintansa olevan nimenomaan murteen vaalimista, eivät kovin usein ota huomioon murteen muuttumista vaan pyrkivät tuottamaan 1900-luvun alkupuolella puhuttua murretta. Tällaisen toiminnan tavoitteena ovat muun muassa ryhmäidentiteetin vahvistaminen, kansanomaisuuden tavoittelu sekä nostalgian herättäminen, mutta toisaalta myös mahdollisimman autenttisen puheen illuusion luominen murteeseen kaikkein stereotyyppisimminkin yhdistetyillä piirteillä (mas. 73–74; Tiittula & Nuolijärvi 2013: 76). Onkin syytä tarkastella, edustavatko Mantan ja Wallinin pakinat tällaista ”ideaalimurretta” vai varioiko niiden kieli esimerkiksi pakinoiden välillä tai jopa saman pakinan sisällä.

Tarkasteluni välineenä hyödynnän erityisesti sosiolingvistisen variaation-tutkimuksen metodeja, joiden avulla selvitan, kuinka viisi tarkastelun kohteena olevaa kielenpiirrettä varioivat Mantan ja Elina Wallinin pakinoissa ja mitä tämä variaatio kertoo näistä pakinoista perinteisen porilaisen puheenparren muovaajina ja säilyttäjinä (ks. lukua 4). Variaationanalyysin ohella hyödynnän kulttuuriperinnön tutkimuksen tarjoamia selitysmalleja siitä, miten tietyillä diskursiivisilla valinnoilla – tässä tapauksessa tiettyjen kielenpiirteiden käyttämisellä – pyritään luomaan kulttuuriperinnöstä, siis murteesta, halutunlaista. Seuraavassa esittelenkin tarkemmin kulttuuriperinnön tutkimuksen sekä sosiaalisen indeksisyyden tutkimuksen perinnettä ja sitä, miten niitä yhdessä käyttämällä voidaan saada lisätietoa murteesta tiettyä aluetta ilmentävänä kulttuuriperintönä.

3 Kulttuuriperinnön ja sosiaalisen indeksisyyden lähestymistavat

Kulttuuriperinnön käsite ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä, mutta Tuomi-Nikulan, Haanpään ja Kivilaakson (2013: 14) mukaan kulttuuriperintö on joukko ”menneisyydestä periytyneitä aineellisia ja aineettomia resursseja, jotka ihmiset tunnistavat jatkuvasti kehittyvien arvojensa, uskomustensa, tietojensa ja perinteidensä heijastumaksi ja ilmaisuksi niiden omistuksesta riippumatta”. Toisaalta kulttuuriperinnöstä voidaan ajatella, ettei sitä oikeastaan edes ole olemassa, vaan kyse on diskurssista, jonka kautta määritellään, mikä yhteisössä ansaitsee tulla säilytetyksi ja tuoduksi uusien sukupolvien tietoisuuteen – siis mitä kulttuuriperinnöstä jätetään pois ja mitä siihen sisällytetään (Smith 2006: 11, 82–84).

Kulttuuriperintö on siis historiasta ponnistavaa aktiivisen tuottamisen tulosta, jossa jollekin kohteelle rakennetaan tietystä yhteisössä jokin merkitys (Sivula 2009: 136; ks. myös Smith 2006: 13, 16, 30; Sivula 2010: 27). Kulttuuriperinnöksi muodostuva kohde voi näin ollen olla esimerkiksi rakennus, kertomus, asiakirja tai, kuten tämän tutkimuksen tapauksessa, murre (Grahm 2009: 108). Koska murretta siis voidaan

pitää kulttuuriperintönä, sosiolingvistiikassakin se voidaan nähdä vastaavanlaisena aktiivisen tuottamisen tuloksena, sosiaalisena konstruktiona (Johnstone 2011; Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016: 85–86).

Kun murre nähdään sosiaalisena konstruktiona, on mahdollista tarkastella sitä ja siihen liittyviä kielenpiirteitä sosiaalisina indekseinä. Kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysprosessien kautta yksittäiset kielenpiirteet voivat alkaa kantaa jotakin sosiaalista merkitystä. Yksittäistäkin piirrettä puheessa tai murrepakinassa käyttämällä voidaan samanaikaisesti sekä ilmentää että tuottaa kulttuurista identiteettiä, mikä edelleen uusintaa kyseiseen piirteeseen liittyvää sosiaalista indeksisyyttä. Kun jokin kielenpiirre kuuluu tai sen tarpeeksi usein esitetään kuuluvan jonkin tietyn ryhmän puheeseen, tulee tästä piirteestä yksi tuon ryhmän sosiaalisista indekseistä, jota käyttämällä pystytään vaikkapa asettumaan osaksi kyseistä ryhmää tai sitten kertomaan – totta tai valhetta – tuosta ryhmästä ja sen identiteetistä. Sosiaalisena indeksinä toimiva kielenpiirre voi siis ilmentää sekä todellista että jossain määrin kuviteltua ryhmää tai henkilötyyppiä. (Silverstein 2003: 195, 226; Eckert 2008: 455–458; 2012: 95.)

Kun jokin kielenpiirre saa kielenkäyttäjiltä osakseen riittävän paljon metapragmaattista kommentointia eli sitä *reflektiivisesti* käyttämällä siihen liitetään jotakin tiettyä sosiaalisia merkityksiä, siitä voi kehittyä esimerkiksi jonkin sosiaalisen ryhmän indeksi (Agha 2007: 16, 27–31; Lehtonen 2015: 38–41). Esimerkiksi etisellä *s*-ääntämyksellä voi ilmentää pissidentiteettiä tai arabiankielisten sanojen käytöllä voi asettua osaksi Helsingin monietnistä kieliyhteisöä, mutta myös samalla muokata käsitystämme siitä, miten näissä ryhmissä puhutaan (Vaattovaara 2012: 193; Lehtonen 2015: 41). Esimerkin kaltaisen tilanteen voi tulkita implisiittiseksi metapragmaattiseksi kommentiksi, jossa etisen *s*:n matkimisen performanssi tuo esiin jotakin kielenkäyttäjän ”helsinkiläiseen *s*-ään” liittämistä asenteista (Vaattovaara, Kunnas & Saviniemi 2018; vrt. myös Agha 2007: 150; Coupland 2007: 146–176). Ekspliciittisessä metapragmaattisessa kommentissa taas kielenkäyttäjät tuo suoraan esiin mielipiteensä vaikkapa jostakin kielenpiirteestä (Agha mp.). Tässä artikkelissa käsiteltävät murrepakinat voidaan tulkita kirjoittajiensa implisiittisiksi mutta paikoin myös ekspliciittisiksi metapragmaattisiksi kommentteiksi siitä, millaista Porin murre on tai millaista sen tulisi olla, sillä kirjoittajat ovat tiedostaen tai tiedostamatta sijoittaneet pakinoihin kielenpiirteitä, joiden he katsovat kuuluvan Porin murteeseen. Pakinat ovat siis kirjoittajiensa tulkintoja ja performansseja Porin murteesta.

Sosiaalisten indeksien muodostumisessa kyse ei ole läheskään aina siitä, että piirteiden levikki rajautuisi alueellisesti tai sosiaalisesti vain kyseisen ryhmän käyttämäksi. Porilaisessa murrepakinassa jokin kielenpiirre – esimerkiksi yleisgeminatio – voikin asettua merkitykselliseksi porilaisuuden indeksiksi siitä huolimatta, että kyseinen piirre on suomen murteissa varsin laajalevikkoinen (Kettunen 1940: kartta 2). Murrepakinoiden tapaan kirjoihin ja kansiin pantuna tästä laajasti käytetystä kielenpiirteestä voi ajan myötä muodostua kulttuuriperintöä, joka voi herättää lukijassa sellaisia ajatuksia kuin ”tällä tavalla Porissa puhutaan (tai puhuttiin)”; jolloin kielenpiirre näyttäytyy myös porilaisuuden indeksinä. Tästä syystä pakinoiden murretta on tarpeen tarkastella paitsi sosiaalisen indeksisyyden myös kulttuuriperinnön tuottamisen ja tallentamisen näkökulmasta.

On kuitenkin huomattava, ettei murre sinänsä ole vielä kulttuuriperintöä, vaan siitä tulee kulttuuriperintöä vasta sitten, kun jokin yhteisö ottaa sen kulttuuriseksi välineeksi, jonka avulla yritetään paitsi ymmärtää menneisyyttä myös luoda yhteyksiä nykyhetken ja menneisyyden välille (Smith 2006: 44). Kulttuuriperinnössä keskeistä onkin, ettei se ole staattista, vaan se muodostuu *kulttuuriperintöprosessissa* hyvin samaan tapaan kuin jonkin tietyn kielenpiirteen merkitys muotoutuu *rekisteriytymisprosessissa* (ks. Agha 2003: 269–270). Kulttuuriperintöprosessissa yksilöt ja yhteisöt välitsevat jonkin menneisyyden jättämän jäljen ja tuottavat sen kulttuuriperinnökseen vaalimalla sitä (Tuomi-Nikula ym. 2013: 13). Kulttuuriperintöprosessi käynnistyy, kun yhteisö tunnistaa jonkin perityn tiedon tai taidon, joka luo sen jäsenille symbolisen yhteisyyden kokemuksen, ja alkaa siten muodostaa tästä tiedosta tai taidosta kulttuuriperintöä, jonka avulla yhteisö pystyy myös rakentamaan (esimerkiksi kansallista) identiteettiään (Sivula 2010: 29; Smith 2006: 48–49). Tässä kulttuuriperinnön lähestymistapa kohtaa sosiolingvistisen indeksisyysteorian. Tässä artikkelissa selvitän niiden keskinäistä suhdetta empiirisen tutkimuksen avulla.

Kulttuuriperintöprosessissa kulttuuriperintö kehittyy huomaamattomasta yhteisön osasesta identiteetin rakentamisen välineeksi, jota aletaan tallentaa sekä yhteisön sisältä että ulkoa käsin. Tallentamisen aloittavat usein aktiiviset kulttuuriperinnön tai muistin aloitteentekijät (*memorial entrepreneurs*), jotka alkavat tehdä tallennettavaa kohdetta tunnetuksi ja joiden myötä kulttuuriperintö päättyy myös laajemman yleisön saataville. Kulttuuriperintö voi päättyä esimerkiksi tieteellisen analyysin kohteeksi, tai sitä aletaan kierrättää uusissa julkaisu-ympäristöissä. Riippuukin niin yhteisön omasta aktiivisuudesta kuin myös sillä hetkellä käytettävissä olevista resursseista sekä poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista painotuksista, päättykö kulttuuriperintö myös esimerkiksi kulttuuripolitiikan välineeksi, suojelukohteeksi tai jopa koulujen opetusohjelmiin ja kaupalliseen käyttöön saakka. (Honko 1990: 104–119; Jordan 2006: 11–14; Vahtikari 2013: 297.)

Tässä artikkelissa käsiteltävät murrepakinat ovat keskeisessä asemassa, kun Porin murteen asemaa kulttuuriperintönä muovataan. Kummankin kirjoittajan pakinat toimivat Porin murteen kulttuuriperinnön aloitteentekijöinä. Kummankin pakinoitsijan alkuperäinen alusta, *Satakunnan Kansa*, on Satakunnan maakunnan suurin päivälehti, joka nykyisellään tavoittaa päivittäin yli 100 000 lukijaa. Wallinin pakinat on lisäksi muokattu kahdeksi pakinakokoelmaksi, jotka toimivat tämän artikkelin aineistona. Laaja lukijakunta tarjoaa pakinoitsijoille mahdollisuuden käyttää valtaa ja tuoda kirjoittamansa murteen lukijoilleen julki juuri sellaisena kuin hän itse haluaa.

Nykypäivänä pakinoivan Elina Wallinin tapauksessa voidaankin ajatella, että juuri hän on yksi niistä keskeisistä aloitteentekijöistä, jotka ohjaavat käsitystämme siitä, mitä Porin murre on ja millaisena kulttuuriperintönä – siis millaisia kielenpiirteitä sisältävänä – se siirretään seuraaville sukupolville (Smith 2006: 83–84). Jos (ja kun) Wallin siis käyttää pakinoissaan kielenpiirteitä, jotka Porin murteesta todellisuudessa ovat häviämässä, on perusteltua ajatella, että hän pyrkii säilyttämään ja vaalimaan ihmisten mielissä ja muistissa juuri ”vanhaa murretta”. Tällä voi lopulta olla suurikin vaikutus siihen, minkä kaikkien kielenpiirteiden katsotaan tulevaisuudessa kuuluvan Porin murteeseen ja (ehkäpä juuri ”aitoon”) porilaiseen puhujaidentiteettiin. Tämänkaltaista

vaikuttamista Smith (mts. 288) kutsuu kulttuuriperinnön kontrolloinniksi, jonka kolmesta tehtävästä ensimmäinen on juuri yhteisön identiteetin määrittäminen.

Selvittääkseni, miten murteen muutos näyttäytyy kahtena eri aikana kirjoitetuissa murrepakinoissa, olen valinnut tarkasteltavakseni viisi kielenpiirrettä, joiden edustus Porin murteessa on aiemman tutkimustiedon perusteella muutoksessa. Edustuksen muutoksen myötä myös niiden merkitys eräänlaisen kuvittelun porilaisuuden ilmentäjänä saattaa olla muutoksessa (vrt. Johnstone 2013: 17). Nämä viisi kielenpiirrettä ovat yleisgemmaatio (*kallaa tulee* vrt. *kalaa tulee*), *nk*-konsonanttiyhtymän heikon asteen vastineet (*kenkä* : *kenkät* vrt. *kenkä* : *kengät*), yleiskielen *d*:n vastineet (*padan* ~ *paran* ~ *paðan* ~ *paan*), MA-infinitiivin illatiivi (*lukemaan* ~ *lukeen*) sekä *ketä*-pronomini (*Ketä se oli?* – *Se tyyppe*, *ketä oli siellä*. vrt. *Kuka se oli?* – *Se tyyppe, joka oli siellä*).

4 Porin murre Mantan ja Elina Wallinin pakinoissa

Tässä luvussa tarkastelen edellä käsiteltyjen kielenpiirteiden vanhaa ja nykyistä edustusta Porin murteessa peilaten kehitystä Mantan ja Wallinin pakinoiden kielenkäyttöön. Lisäksi käsitelen sitä, miten ja millaista kulttuuriperintöä murrepakinoissa näiden piirteiden käyttämisellä tai käyttämättä jättämisellä rakennetaan. Tätä ennen on kuitenkin syytä esitellä hieman Porin murteen ominaispiirteitä.

Porin murre kuuluu lounaisten välimurteiden ryhmään; niinpä siinä onkin vaikutteita sekä lounais- että hämäläismurteista. Rapola (1990 [1947]: 124) on kuvannut Porin seudun murretta, johon kuuluvat Porin murteen lisäksi muiden muassa Ulvilan, Nakkilan, Merikarvian ja Siikaisten murteet, ”eri suunnilta saapuneiden vaikutusten kirjavoimaksi”. Porin seudun murteiden naapurimurteita taas ovat lounaisiin välimurteisiin kuuluvat Ala-Satakunnan murteet (esim. Kokemäen ja Alastaron murteet), lounaismurteiden pohjoisryhmän murteet (esim. Luvian ja Rauman murteet) sekä hämäläismurteisiin kuuluvat Ylä-Satakunnan murteet (esim. Kiikoisten ja Tyrvään murteet). Näistä murteista osa tosin poikkeaa Porin murteesta jo varsin selvästi.

Koska Porin murteessa siis on vaikutteita niin lounais- kuin hämäläismurteista, on myös sen tunnusomaisimmissa piirteissä aineksia kummastakin murreryhmästä. Murteen keskeisimpiä tunnuspiirteitä ovat muiden muassa seuraavat (ks. tarkemmin Eskola 1987: 205–222):

1. yleisgemmaatio (*tekkee, luppaa, kallaa*)
2. yleiskielen *d*:n vastineena *d* (*pata* : *padan*) mutta myös *r* (*pata* : *paran*)
3. yleiskielen *ts*-yhtymän vastineena usein vaihtelematon *tt* (*mettä* : *mettän*)
4. rajagemmaation puuttuminen (*mee pois*, ei *meepp pois*)
5. loppu-*n*:n kato (*mu_ kirja, mää osti_ koira_*)
6. diftongien avartuminen (*nuari, yä, hiano, piäni*)
7. *a*:n, *ä*:n ja *e*:n loppuheitto (*koulul* ’koululla ~ koululle’)
8. inessiivin päätte *-s* tai *-sA* (*mis koulus, täsä*)
9. *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus (*kenkä* : *kenkät*)
10. *ketä* (*Ketä se oli?* ’Kuka se oli?’)

Seuraavaksi käsittelen tarkemmin viittä Porin murteelle ominaista, kielenmuutoksessa olevaa piirrettä.

4.1 Yleisgeminaatio

Yleisgeminaatio on vanhastaan kuulunut olennaisena osana Porin murteeseen (Aarne 1891: 37; Rapola 1990 [1947]: 83–85; Kettunen 1940: kartta 2), ja Eskola (1987: 207) on jopa todennut sen olevan Porin murteelle leimallista. Geminaation leimallisuus ei ole ihme, sillä se on Porin murteessa vanha piirre, ehkä jo 1500-luvulta peräisin, ja lisäksi piirteen synnylle on ollut erityisen hyvät edellytykset, koska esimerkiksi sekä *iA*- että *UA*-loppuiset vokaaliyhitymät ovat perinteisesti monoftongiutuneet Porin murteessa (esim. *apuu* > *apuu* > *appuu*) (Ikola 1931: 182; Nahkola 1987: 80–81). Nykyisin piirre näyttäisi kuitenkin olevan väistymässä, vaikka onkin mainittava, että kovin laajaa tutkimusta Porin nykymurteen yleisgeminaatiosta ei ole toistaiseksi tehty.

Yleisgeminaation katoamista Porin murteesta tukevat Salosen (1995) ja Savolaisen (2002) pro gradu -töissään sekä Vuokniemen (2011) sivuainetutkielmassaan tekemät havainnot. Salosen (1995: 11–12, 68) informanteista, jotka haastatteluhetkellä (1990) ovat olleet yläkoululaisia, vain viidellä neljästäkymmenestä esiintyy geminaatiota ja heilläkin vain lekseemissä *mittään* (*mittään*), minkä lisäksi yhdellä informanteista geminaatio esiintyy kerran muualla (*väkkee*). Tämä osoittaa ainakin sen, että 1970-luvun puolivälin jälkeen syntyneiden porilaisten kielessä yleisgeminaatio on ollut hyvin harvinainen heidän ollessaan nuoria, mikä antaa viitteitä piirteen heikentymisestä.

Savolaisen (2002: 11–12, 91) tutkimuksessa yleisgeminaatiota ei esiinny lainkaan 19–25-vuotiailla ja 42–50-vuotiaiden puheessakin sitä esiintyy vain yhdessä tapauksessa kymmenestä; sen sijaan 66–78-vuotiailla noin puolet muodoista on geminoituja. Lisäksi yleisgeminaation kokevat osaksi puhettaan vain keski-ikäiset ja eläkeläiset, kun taas nuoret pitävät yleisgeminaatiota enemmän raumalaisena kuin porilaisena piirteenä siitäkkin huolimatta, että Rauman murteessa ei esiinny yleisgeminaatiota vaan lounaismurteiden erikoisgeminaatiota (mts. 39, 92). Samansuuntaisia ovat myös Vuokniemen (2011: 8–15) havainnot: tutkielman kahdesta 1950-luvulla syntyneestä naisinformantista yleisgeminaatiota esiintyy vain toisella ja hänelläkin vain 20-prosenttisesti painottuen muutamaiin määräleksemeihin (*mittää, mikkää, jottai, kukkaa, lukkee, tekkee, näkkee*).

Aarikka (2014: 4, 86) on puolestaan pro gradu -työssään nimennyt yleisgeminaation kielenpiirteeksi, jonka ”tietyissä määrin” voidaan katsoa olevan Porin murteen merkitsevä piirre – siis sellainen kielenpiirre, joka porilaisista kielenkäyttäjistä itsestään on ominainen Porin murteelle. On kuitenkin huomioitava, että yksikään hänen porilaisista tai Poriin muuttaneista informanteistaan ei mainitse yleisgeminaatiota Porin murteen merkitsevien piirteiden joukossa ja että Aarikan teettämässä imitaatio- ja tiedostamistesteissä juuri yleisgeminaation käyttäminen aiheuttaa informanteissa emipimistä. Eräs Poriin muuttanut informantti kertoo ajattelevansa piirrettä käyttäessään sen olevan enemmän Rauman puhekieltä, eräs syntyperäinen porilainen taas kokee piirteen kyllä kuuluvan Porin murteeseen muttei omaan puhekieleensä. (Mts. 51–52, 86.) Aarikan (mts. 4) informantit ovat 1980-luvulla syntyneinä Eskolan (1987) haastat-

telemiin porilaisiin verrattuna selvästi nuoremman polven edustajia. Myös tämä yhdessä sen kanssa, että (etenkin nuorten) kaupunkilaisten puheesta piirre on häviämässä tai hävinnyt, antaa osviittaa siitä, että yleisgemaatio on Porin murteesta katoamassa tai lähes kadonnut, vaikka vanhemman väen puheessa sitä saattaa vielä kuulla (vrt. Nahkola 1987: 89–90; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 46). Jos Wallin ja Manta siis tahtoisivat kuvata pakinoissaan oman aikansa nykykieltä, pitäisi Mantan 1950–60-luvun pakinoissa yleisgemaatiota esiintyä selvästi enemmän kuin Wallinin 2010-luvun pakinoissa, mutta tilanne on toisenlainen, kuten seuraavaksi osoitan.

Yleisgemaatio näyttäytyy pakinoissa melko lailla muuttumattomana. Taulukosta 1 huomataan, että niin Mantan kuin Elina Wallininkin pakinoissa geminoituneiden muotojen osuus kaikista muodoista, joissa yleisgemaatio on mahdollinen, on noin 96 prosenttia. Geminoitumattomia tapauksia on kummallakin alle 30.

Taulukko 1.

Yleisgemaatio pakinoissa.

	-K- (esim. <i>tekee</i>)	-KK- (esim. <i>tekkee</i>)	Yhteensä	Geminoituneiden muotojen osuus
Manta	29	672	701	95,9 %
Elina Wallin	27	683	710	96,2 %

Myöskään asemittain tarkasteltuna ei Mantan ja Wallinin pakinoissa ole eroa, sillä kummallakin gemaatio on lähes systemaattista ennen pitkää vokaalia (*tekkee*), mutta ennen diftongia (*jottain*) geminoituneita tapauksia on noin kolme neljästä tapauksesta (ks. taulukkoa 2). Pää- (*tekkee*) ja sivupainollisen (*kyselemmään*) tavun jälkeisen aseman välillä ei kummankaan pakinoissa ole suurta eroa.

Taulukko 2.

Geminoituneiden muotojen osuus asemittain pakinoissa.

	Ennen pitkää vokaalia (esim. <i>tekkee</i>)	Ennen diftongia (esim. <i>jottain</i>)	Pääpainollisen tavun jäljessä (esim. <i>tekkee</i>)	Sivupainollisen tavun jäljessä (esim. <i>kyselemmään</i>)
Manta	620/632 = 98,1 %	52/69 = 75,4 %	583/610 = 95,6 %	89/91 = 97,8 %
Elina Wallin	633/644 = 98,3 %	50/66 = 75,8 %	599/626 = 95,7 %	84/84 = 100 %

Esimerkit 1–4 havainnollistavat tyypillisiä gemaatiotapauksia ennen pitkää vokaalia, esimerkit 5–8 ennen diftongia. Esimerkit 1–2 ja 5–6 ovat Mantan pakinoista, esimerkit 3–4 ja 7–8 Wallinin pakinoista.

- (1) muttei ol tullu *ennää* pitkää aikaa karattuu (Manta: Nahjuu)
- (2) ei siäl *mittää* yhtyeit tarvittu *huvittammaa* (Manta: Muistoj)

- (3) Eno o *minnuu* melkei 50 vuat vanhempi. (Elina Wallin: Eno)
- (4) vaa *kuuntelemmaa* häne ajatuksiis (Elina Wallin: Kullail sää jaksat?)
- (5) et jos ninko sais *jottai* fiksuj kniksej (Manta: Vähä flinis)
- (6) kärväste ja muitte koppiaiste valjenneit ja *kräpistynneit* jäännöksii (Manta: Vähä flinis)
- (7) kysy et minkä *kokkoiset* sukat hän minul *kuttoo* (Elina Wallin: Tillukkaat)
- (8) tähe mää tule varmaa *pallaamaa ussei* tulevaisuuresaki (Elina Wallin: Musa)

Vaikka yleisgeminaatio onkin kummankin kirjoittajan pakinoissa lähes säännön- mukaista, kummallakin on muutamia useammin kuin kerran esiintyviä lekseemejä, joissa geminaatiota ei tapahdu. Mantalla tällaisia lekseemejä ovat esimerkiksi *poliisi*, *kokous* ja *pimeys*, Elina Wallinilla *minuutti* sekä *yleinen* ja sen johdokset. Erityisen merkille pantava on Mantan pakinoissa esiintyvä *poliisi*, joka esiintyy neljästi mutta aina geminoitumattomana siitäkin huolimatta, että siinä geminaatiolle on hyvät edellytykset: lyhyttä konsonanttia seuraa pitkä vokaali, ja tässä asemassa Mantalla geminaatio toteutuu lähes säännönmukaisesti. Geminoitumattomuus saattaa johtua siitä, että kyseessä on ammattinimike. Toinen selitys voi olla se, että sananmuoto *polliisi* saattaa yhdistyä Porin murretta helpommin Oulun seudun murteeseen, jossa se tunnetaan erityisesti matkimuksesta *pelekääkkö nää polliisia* (Mielikäinen & Palander 2014: 74, 192–193; Airisniemi 2015: 26). Onkin mahdollista, että *polliisia* ei Mantan pakinoissa esiinny siitä syystä, että kirjoittaja pyrki välttämään mielle yhtymiä Oulun murteeseen.

Kuten edellä totesin, yleisgeminaatio on nykyään Porin murteessa etenkin nuoremmilla puhujilla väistynyt piirre. Murrepakinoissa se on kuitenkin säilyttänyt vahvan aseman, joten sen voi ajatella olevan yhä yksi niistä piirteistä, joiden avulla voidaan ilmentää porilaisuutta. Sille, miksi näin on, esitän seuraavaksi kaksi selitysvaihtoehtoa.

Ensimmäinen selitys on Porin murteen asema kulttuuriperintönä. Käyttäessään yleisgeminaatiota yhtä voimakkaasti kuin Manta 1900-luvun puolivälissä Wallin siis kirjoittaa *ussei*, *jottai* ja *tullee* sen sijaan, että hän kirjoittaisi nykyporilaisen mallin mukaan *usei*, *jotai* ja *tulee*, hän muovaa kulttuuriperintöä. Wallin vaalii itselleen (ja ehkä myös porilaisyhteisölle) tärkeää kielenpiirrettä ja tulee murreaktoriteetti- asemastaan johtuen (ks. lukua 3) tuoneeksi sen myös osaksi porilaista kulttuuriperintöä ja sitä kautta porilaista identiteettiä siitä huolimatta, että piirre on levikiltään hyvinkin laaja ja se voi siksi yhdistyä useampaankin murteeseen (Kettunen 1940: kartta 2). Kielenpiirteen ei siis tarvitse olla pelkästään vain pienelle alueelle – esimerkiksi Porille – tyypillinen, jotta se voisi toimia kyseisen alueen indeksinä, vaan kun tätä piirrettä tarpeeksi yhdistetään tuohon alueeseen, se alkaa toimia alueen indeksinä laajasta levikistään huolimatta.

Säilyttämisen arvoisen kulttuuriperinnön lisäksi yleisgemaatio näyttäytyykin yhtä lailla merkittävänä porilaisen puheenparren indeksinä. Kun piirre on säilynyt yli puoli vuosisataa pakinoitsijoiden kirjoituksissa, sen voi hyvällä syyllä väittää olevan rekisteriytynyt niin merkittäväksi osaksi tuotettua porilaisuutta, että sen jättäminen pois – ainakaan murrepakinoiden ympäristössä – ei tulisi kuuloonkaan. On siis tapahtunut sosiaalinen prosessi, jossa oikeasti lähes tyystin kadonnut piirre on pysynyt säilymään. Tämä perustuu sellaisiin piirteeseen liitettyihin implisiittisiin metapragmaattisiin kommentteihin ja performansseihin, jotka kohdistuvat porilaisuuteen (vrt. myös Agha 2007: 150; Coupland 2007: 146–176).

Toinen vaihtoehto on, että Wallin saattaa ajatella, että yleisgemaatio herättää hänen vanhemmassa, keskeisimmässä lukijakunnassaan kulttuuriperintöön tyypillisesti liittyvää nostalgiaa, mikä taas mahdollistaa paremman kaupallisen hyötymisen pakinoiden kirjoittamisesta (Smith 2006: 41). Nostalgian tehtävä ei tietenkään aina ole kaupallinen, vaan sen avulla voidaan ylipäätään tuoda historia lähemmäs nykyaikaa ja rakentaa myös emotionaalisia suhteita tulevaan (Smith & Campbell 2017: 623–624). Murrekirjallisuuden kohdalla kyse voikin olla paikallisidentiteetin jyrkevöittämisestä (Koski 2002: 73–74). Lisäksi pyrkimys mahdollisimman murteelliseen ulosantiin ja ideaalisena vaalittavaan murteeseen kuuluvat olennaisesti murrekirjallisuuden tekstilajiin (Koski 2002: 53; Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 407), mikä osaltaan selittää yleisgemaation (ja muidenkin piirteiden) murteellisten varianttien säilymistä myös Wallinin pakinoissa. Kumpikaan selitysvaihtoehdoista ei tietenkään sulje toista pois. Kyse lieneekin molemmista, onhan kulttuuriperinnön kaupallinen käyttö varsin keskeinen osa kulttuuriperintöprosessia (Honko 1990: 116).

4.2 *nk*-yhtymän heikon asteen edustus

Yleisgemaation tapaan *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus (*kenkä* : *kenkät*) on piirre, joka vanhastaan on kuulunut Porin murteeseen (Aarne 1891: 10, 25; Kettunen 1940: kartta 51; Eskola 1987: 208; Rapola 1990 [1947]: 80). Nykyisestä Porin murteesta se on kuitenkin todennäköisesti väistymässä. Tätä tukevat ensinnäkin Salosen (1995: 71–72) havainnot siitä, että 1970-luvun lopulla syntyneiden porilaisten kielessä heikon asteen asemassa *nk* on pelkkä poikkeus, joskin yhdellä Salosen informanteista se esiintyy rinnan gemaatallisen velaarinasalin kanssa (puheessa *ηη*, kirjoituksessa *ng*). Toiseksi samanlainen kehitys muissa länsimurteissa, esimerkiksi Alastarolla ja Pälkäneellä, vahvistaa oletusta siitä, että astevaihteluton *nk* on todennäköisesti väistymässä myös Porin murteesta (Kurki 1998: 68–69; 1999: 98; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 99–100). Olisi siis odotuksenmukaista, että *nk*-yhtymä toteutuisi Wallinin pakinoissa enemmän astevaihtelullisena kuin astevaihtelemattomana ja Mantan pakinoissa toisinpäin, mutta näin ei ole, vaan Wallinin uudemmissa pakinoissa murteellisuus esiintyy vahvempana kuin Mantan 1950-luvun kirjoituksissa.

Taulukosta 3 ilmenee, että Mantan pakinoissa *nk*-muotoisten (*kenkät*) osuus on noin kaksi kolmannesta. Wallinin pakinoissa *nk*-yhtymiä esiintyy kaikkiaan hieman vähemmän, mutta kaikki heikon asteen esiintymät ovat astevaihteluttomia.

Taulukko 3.
nk-yhtymän heikko aste pakinoissa.

	<i>ng</i> (esim. <i>kengät</i>)	<i>nk</i> (esim. <i>kenkät</i>)	Yhteensä	Vaihtelemattomien osuus
Manta	27	57	84	67,9 %
Elina Wallin	0	53	53	100 %

Esimerkit 9–12 havainnollistavat Mantan tyypillisiä astevaihtelemattomia *nk*-yhtymiä, esimerkit 13–14 vastaavia tapauksia Elina Wallinin pakinoissa. Esimerkit 15–17 puolestaan valaisevat Mantan heikossa asteessa vaihtelevia *nk*-yhtymiä.

- (9) muist *kaupunkeist* ja pitäjist tullee viarait kattomaa (Manta: Juhlii tulos)
- (10) parhaist paikoist *aurinkos* kävi jo sillo – – kova tappelu (Manta: Jännää repus)
- (11) sais antaa lämpymät *kenkät*, ko näis omisani o jo korkot flinis (Manta: Toimeks vaa)
- (12) [n]yte o – – tyhjennetty ilmapatja ja pantu se *sänky* al (Manta: Se o syksy ny)
- (13) ko pyhävuaroikasi *Helsinki* oli ohitte (Elina Wallin: Pori–Helsinki–Pori)
- (14) *lumihanket* hohti valkosenas (Elina Wallin: Tammikuu)
- (15) tässäki *kaupungis* o moni ittekses oppinu tullu suureks kauppiaaks (Manta: Vihkiäiset)
- (16) vaik *vahingos* jostai köökikaapi ylimmält hyllylt (Manta: Matomaist)
- (17) kauvva perrääkuulutettu puuttuva *rengas* oli äskettäi myyty (Manta: Puuttuva rengas)

Kuten jo edellä on käynyt ilmi, vaihtelua ilmenee siis pelkästään Mantan pakinoissa. Niissä monista leksemeistä (esim. *kaupunki*, *aurinko*, *Helsinki*) esiintyy heikossa asteessa sekä astevaihtelullisia että astevaihteluttomia muotoja. Vaihtelua on jopa niin runsaasti, että Mantan pakinat mahdollisesti jäljittelevät melko osuvasti Porin murteen senhetkistä tilannetta, jossa *nk* oli vielä hallitseva. Sen sijaan Wallinin pakinoiden täydellinen astevaihtelemattoman *nk*:n edustus vastustaa jyrkästi edellä kuvattua Porin nykytilannetta, jossa astevaihtelematon *nk* on muun Suomen tapaan vahvasti väistyvä piirre. Niinpä alaluvun 4.1 lopuksi esittämäni selitysvaihtoehdot pätevät nähdäkseni *nk*-konsonanttiyhtymässä jopa paremmin kuin yleisgeminäation osalta. Tässä kielenpiirteessä nimittäin eroja kahden kirjoittajan välillä kyllä on, mutta erot eivät mukaile kielenmuutosta, sillä Wallinin tuoreemmissa pakinoissa *nk*-yhtymän aste-

vaihtelemattomuus on säännönmukaista ja Mantan vanhemmissa pakinoissa taas esiintyy runsaasti kumpaakin muotoa. Astevaihtelemattomassa *nk*-yhtymässä näkyy siis vielä yleisgminaatiota selvemmin Wallinin pyrkimys säilyttää jotain vanhaa ja pitää se osana Porin murretta ja porilaista identiteettiä. Siinä missä Mantan pakinoissa *nk*-yhtymän variaatio muistuttaa melko lailla aikansa puhekielen todellista tilannetta, Wallinin pakinoissa väistyvä piirre näyttäytyy niin korostetun hallitsevana, että murteen keino-tekoisuus ja se, mihin sillä pyritään, alkavat väistämättä paistaa läpi. Kun *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus on yleisgminaation tapaan ”nostalgiapiirre”, tukee sen liioiteltu käyttö myös tulkintaa vanhan kielenpiirteen hyödyntämisestä kaupallisiin tarkoituksiin.

Myös sosiaalisen indeksisyyden näkökulmasta astevaihteluton *nk*-yhtymä näyttäytyy yleisgminaation kaltaisena. Laajentuneen ja varsin pitkään jatkuneen performatiivisen käytön ansiosta myös tämä piirre on muodostunut merkittäväksi porilaisuuden indeksiksi siitä huolimatta, että *nk*-yhtymän astevaihteluttomuutta ei enää juuri todellisessa porilaisessa kielenkäytössä esiinnykään.

4.3 Yleiskielen *d*:n vastineet

Jos yleisgminaatio ja *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus ovat piirteitä, jotka Porin murteessa ovat mukautumassa yleiskielisen edustuksen suuntaan, ovat tässä ja seuraavassa alaluvussa (4.4) käsiteltävät piirteet – yleiskielen *d*:n vastineet ja MA-infinitiivin illatiivi – sellaisia piirteitä, joissa Porin murteessa murteellinen ja yleiskieltä mukailtava muoto ovat olleet vanhastaan rinnakkain ja nykymurteessa ollaan hiljalleen siirtymässä hallitsemmin jommankumman vaihtoehdon käyttämiseen.

Yleiskielen *d*:n vastineet ovat Porin seudun murteessa perinteisesti olleet *r*, puolitremlantti *ð*¹ sekä *d* (Aarne 1891: 9; Kettunen 1940: kartta 65; Eskola 1987: 208). Pori on siis yksi niistä harvoista Suomen pitäjistä, joissa puhuttuun kieleen on kuulunut ruotsin vaikutuksesta syntynyt *d*-äänne (Rapola 1966: 92–93). Eskola (1987: 208) on tosin arvellut, että *r* on ollut Porin maalaiskunnassa ja alempien sosiaaliluokkien parissa vallitseva, kun taas *d* on ollut vahvoilla ylempien sosiaaliluokkien keskuudessa keskikaupungilla sekä ruotsin kielen vaikutuspiirissä. Nykyisin *d* ja *ð* ovat *r*:ää yleisempiä, ja vapaamuotoisessa kirjoitetussa viestinnässä (esim. WhatsAppissa) näkyy määrälekkemeissä (*ees, tehä, lähetään*) jonkin verran myös katoa, mutta niin *r*, *ð* kuin *d*:kin esiintyvät edelleen Porin murteessa (Salonen 1995: 45–46, liite 4; Savolainen 2002: 77, 81–82; Hermo 2018: 61–62, 77).

Kaksoisedustuksesta johtuen yleiskielen *d*:n ”oikeasta” vastineesta Porin murteessa on Eskolan (1987: 208) mukaan jopa kiistely.² Pieni joukko maallikkokielenpuhujia on tuonut *r*:n esiin Porin murteeseen kuuluvana piirteenä, mutta esimerkiksi Poriin muutaneet eivät pidä sitä erityisen porilaisena piirteenä (Mielikäinen & Palander 2014: 181;

1. Suomalais-ugrilaisessa tarkekirjoituksessa (SUT) puolitremlantin merkinä on [ð], joka kansainvälisessä foneettisessa transkriptiossa (IPA) merkitsee dentaalista spiranttia. IPA:ssa puolitremlanttia taas vastaa merkki [r] (ks. Mustanoja & O’Dell 2007: 61).

2. ”Kiista” tuli esiin myös, kun jaoin Twitter-tililläni kuvan eräästä Mantan pakinasta, jossa käytettiin *d*:n vastineena *d*:tä. Eräs porilainen twitteristi kommentoi kuvaa näin: ”Noi sanoo d-kirjaimet, mikä on virhe.”

Aarikka 2014: 39–40). Yleiskielen *d*:n vastineet ovat jakaneet murrepakinoitsijatkin kah-
tia, sillä osa porilaisista pakinoitsijoista on suosinut *r*:ää, osa *d*:tä (Eskola 1987; Savo-
lainen 2002: 113). Kuten taulukosta 4 huomataan, myös Manta ja Wallin ovat *d*:n suh-
teen eri linjoilla, vieläpä siten, että nuorempana kirjoittajana Wallin suosii odotuksen-
vastaisesti *r*:ää, vanhempi kirjoittaja Manta taas *d*:tä. Mantan pakinoissa *d*:n osuus on
noin 97 prosenttia; loput esiintymät, yhteensä 13, edustavat *r*:ää. Wallinin pakinoissa
d:tä ei esiinny kertaakaan, ja hallitseva vastine on *r*, jonka osuus on 99 prosenttia. Ai-
noastaan viidessä tapauksessa *d*:n vastineena on *t*, joka esiintyy aina samassa leksee-
missä, sanan *vesi* taivutusmuodoissa *vete*, *vetes*, *vetest* ja *vihtavetel*. Porissakin hieman
yleistymässä olevaa katovarianttia ei kummankaan pakinoitsijan pakinoissa esiinny.

Taulukko 4.

Yleiskielen *d*:n vastineet pakinoissa.

	<i>d</i> (esim. <i>vedes</i>)	<i>r</i> (esim. <i>veres</i>)	<i>t</i> (esim. <i>vetes</i>)	Yhteensä	<i>d</i> :n osuus
Manta	400	13	0	413	96,9 %
Elina Wallin	0	432	5	437	0 %

Esimerkeissä 18–23 on esitetty Mantan pakinoissa esiintyviä *d*:n vastineita, joista
esimerkeissä 18–20 esiteltävät tapaukset ovat yleiskielen mukaisesti *d*:llisiä ja esi-
merkeissä 21–23 *r*:llisiä. Esimerkit 24–26 puolestaan havainnollistavat, miten *r* on *d*:n
vastineena Elina Wallinin pakinoissa.

- (18) toivottavasti *saadaa* koko äitei päivä pysymää ilma isompii meteleit (Manta:
Äitei päivän)
- (19) mahtaak *edes* tua viimine mukulakkaa ol su tekkoos (Manta: Löi sykkyräl)
- (20) ettei kerkee kuuluttammaa ko *yhde* kerra (Manta: Kolm kuulutust)
- (21) maanantai nimest siäl *rarios* sanottii et se o ollu alkuu – – kuun päivä
(Manta: Sinine päivä)
- (22) kui *Aarami* lainkaa o osannu antaa nii oikeit nimmii (Manta: Sinine päivä)
- (23) [e]m mää *tiär*, sano flikka (Manta: Markkinarakkaut)
- (24) *lährettii Uurelkoivistol* vanhoi sukulaisii helssaamaa (Elina Wallin: Iltaa,
saako laulaa?)
- (25) Elias piti päätönt kallaa *käresäs* (Elina Wallin: Elias ja pilkitty norssi)
- (26) kaikki valtakunna *lehret* kirjottaa kolmest parhaast paakarist (Elina Wallin:
Avvaus)

Jo esimerkeistä 21–22 nähdään, että Mantan pakinoissa harvoin esiintyvä *r* toimii näissä tapauksissa huumorin keinona. Manta käyttääkin *r*:ää usein juuri sellaisissa sanoissa, joihin se ei välttämättä autenttisesti puheessa kuuluisi, sillä niissä ei ole kyse *d*:n astevaihtelusta vaan vierasperäisistä sanoista tai nimistä (*rario*, *Aarami*). Molemmista sanoista esiintyy Mantankin pakinoissa kuitenkin myös yleiskielen mukainen variantti (*radio*, *Aatami*). Lisäksi *r*:n käyttö kasautuu hänellä erityisesti muutamiin eri aikoina kirjoitettuihin pakinoihin ”Sinine päivä”, ”Santanenä?” ja ”Markkinarakkaut”, joiden lisäksi *r* esiintyy hajanaisesti vain kahdessa pakinassa. Juuri *rario*n ja *Aaramin* kaltainen humoristinen käyttö saattaakin olla eräänlainen ironinen metapragmaattinen kannanotto kiistaan siitä, onko *r* vai *d* ”oikeaa” Porin murretta (Eskola 1987: 208; Agha 2007).

Mantan pakinoissa *r* yleiskielen *d*:n vastineena ei siis näyttäydykään ”tavallisen porilaisuuden” indeksinä vaan ennemmin ehkäpä ”humoristisen porilaisuuden” indeksinä, jossa tuodaan ilmi, että porilaiseen kielenkäyttöön kuuluu kyllä myös *r* *d*:n vastineena mutta tavallisesti *d*:n vastine on kuitenkin *d*. Wallinin 2010-luvun pakinoissaan käyttämä säännönmukainen *r* taas on omiaan tekemään juuri tästä variantista porilaisuuden sosiaalisen indeksin. Näin ollen kumpaakaan käsitellyistä yleiskielen *d*:n vastineista ei voi pakinakontekstissa pitää yksinomaisena porilaisuuden sosiaalisena indeksinä.

Tämän kolmantena tarkastellun piirteen – yleiskielen *d*:n vastineiden – tapauksessa edellä esitetyt kaksi selitysvaihtoehtoa, kulttuuriperintöön liittyvä ja kaupallinen, pätevät edelleen, mutta koska *d*:n vastineiden vaihtelu, vaikka se tavallaan muistuttaakin *nk*-yhtymän variaatiota, on aiemmin käsiteltyjä piirteitä hieman monimutkaisempi ilmiö, on syytä tuoda esiin kolmaskin tulkintavaihtoehto. Tämän vaihtoehdon avulla on mahdollista tulkita myös jo kahta edellä käsiteltyä piirrettä, mutta erityisen hyvin se sopii yleiskielen *d*:n vastineiden ja MA-infinitiivin illatiivin vaihtelun ja muutoksen tulkitsemiseen.

Kolmas selitysvaihtoehto perustuu sille, että Wallin tuntuu pyrkivän kirjoittamaan mahdollisimman murteellisesti, onhan se – kuten edellä olen todennut – murrekirjallisuuden yleinen tekstilajiominaisuus. Tässä voi olla kyse myös pyrkimyksestä kohti autenttisuutta ja menneen ajan simulointia, jonka avulla Wallin paitsi tekee vanhan murteen taas läsnä olevaksi myös reflektoi mennyttä aikaa (Brædder 2018: 21–22, 28–29), kuten suomalaisessa murrekirjallisuuden perinteessä on ollut tapana (Koski 2002: 53–54). Tämä näkyy jo *nk*-yhtymän säännönmukaisessa astevaihtelemattomuudessa mutta vielä selvemmin yleiskielen *d*:n ja ennen kaikkea MA-infinitiivin illatiivin edustuksessa. Kyse on sikäli kulttuuriperinnöllisen tulkinnan alatulkinnasta, että tässäkin taustalla lienee pyrkimys tuoda esiin nimenomaan sellaisia murrepiirteitä, jotka kuuluvat Porin murteeseen. Tämän vuoksi sellaiset piirteet, jotka ilmentävät porilaisuutta mutta lankeavat yhteen yleiskielen piirteiden kanssa, jäävät Wallinin pakinoissa vähemmälle käytölle.

Kuten edellä olen tuonut esiin, Porin murteen nykyinen tilanne yleiskielen *d*:n vastineiden suhteen on se, että *d* ja kato ovat hiljalleen valtaamassa aiempaakin enemmän alaa *r*:ltä. Näin ollen Wallinin pakinoiden kieli asettuu jälleen vastustamaan kehitystä lähes täydellisesti, sillä hänen pakinoissaan *d*-varianttia ei esiinny kertaakaan. Tämä olisi jälleen mahdollista tulkita nostalgiapiirteen säilyttämispyrkimykseksi, mutta

koska jo aiemminkin porilaisissa murrepakinoissa on ollut eri kirjoittajien välillä vaihtelua sopivan vastineen valinnan suhteen, tämä tulkinta olisi turhan yksioikoinen (Eskola 1987: 208). Wallinin r:n käyttöä onkin enemmän syytä tulkita juuri pyrki-myksenä kirjoittaa mahdollisimman paljon yleiskielestä poikkeavasti, mikä toki myös osaltaan on kulttuuriperinnön muovaamista ja säilyttämistä. Hieman samanlainen tendenssi on havaittavissa myös seuraavana tarkasteltavassa MA-infinitiivin illatiivissa.

4.4 MA-infinitiivin illatiivi

MA-infinitiivin illatiivi on piirre, joka Porin murteessa on jo vanhastaan esiintynyt varioivana eli sekä tunnuksellisenä (*kattomaan*) että hämäläisvaikutuksesta tunnuksettomana (*kattoon*) (Eskola 1987: 221; Rapola 1990 [1947]: 122). Eskola (mp.) onkin kuvaillut MA-tunnuksen puuttuvan illatiivissa ”usein, mutta ei aina”; Wiik (2006: 176) taas on sijoittanut Porin osaksi tunnuksettoman MA-infinitiivin illatiivin aluetta. Muoto-opin arkistojen kokoelmien perusteella MA-infinitiivin tunnuksettomuutta esiintyy sen ydinalueen hämäläis- ja pohjalaismurteiden lisäksi myös Porin seudulla niin Porissa kuin Merikarvialla, vaikka se muuten lounaisissa välimurteissa on melko harvinaisen (Mielikäinen 1991: 52–53). Nykyisessä Porin murteessa ollaan lähestymässä yleis-eteläsuomalaista tendenssiä, jossa tunnukseton muoto on selvästi lisääntynyt etenkin kaupunkilaisten nuorten puheessa (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 97; Mustanoja 2011: 129; Kuparinen 2015: 19). Tämä tendenssi näkyy erityisen selvästi WhatsApp-viestinnän kielessä, jossa tunnukseton muoto on parikymppisillä porilaisilla jo selvästi hallitseva, koska tunnuksettoman muodon käyttäminen sopii teksti- ja pikaviestikielelle ominaiseen lyhyteen tunnuksellista paremmin (Herme 2018: 82). Vapaamuotoisessa puheessa tendenssi ei porilaisnuorillakaan ole kuitenkaan aivan yhtä selvä, sillä erityisesti vartaloltaan kaksitavuisissa verbeissä (*kattomaan* ~ *kattoon*) tunnuksellinen muoto on säilyttänyt hallitsevan asemansa, mutta vartaloltaan pidemmissä verbeissä (*ihmetelmään* ~ *ihmeteleen*) tunnuksettomia muotoja on yhtä paljon kuin tunnuksellisia (mts. 64–65). Seuraavaksi osoitan, että murrepakinoissa näkyy tässä piirteessä Porissa orastava kielenmuutos: Wallinin pakinoissa tunnuksettomia muotoja esiintyy jonkin verran, Mantan pakinoissa ei yhtään.

Taulukko 5.
MA-infinitiivin illatiivi pakinoissa.

	MA (esim. <i>tekemään</i>)	∅ (esim. <i>tekeen</i>)	Yhteensä	Tunnuksettomien osuus
Manta	204	0	204	0 %
Elina Wallin	122	12	134	9,0 %

MA-infinitiivin illatiivi on piirteistä se, joka pakina-aineistossa selvimmin mukaillee meneillään olevaa kielenmuutosta. Taulukosta 5 ilmenee, että Mantan pakinoissa MA-infinitiivin illatiivimuodot esiintyvät systemaattisesti tunnuksellisina (*tekemään*), kun taas Wallinin pakinoissa on selviä merkkejä tunnuksettomien muotojen (*tekeen*)

käytöstä: niiden osuus on lähes kymmenesosa. Tämä on linjassa myös edellä esitetyn Porin murteen nykytilanteen kanssa, sillä todellisuudessakin tunnuksettomat muodot ovat hieman lisääntyneet, etenkin kirjoitetussa ympäristössä.

Esimerkeissä 27–32 on pakinoissa esiintyviä tunnuksellisia variantteja, joista esimerkit 27–29 ovat Mantan pakinoista ja esimerkit 30–32 Wallinin pakinoista. Tunnuksettomien muotojen esimerkit 33–34 ovat pelkästään Wallinin pakinoista, sillä Mantan pakinoissahan niitä ei esiinny.

- (27) poukautti *seisomaa* (Manta: Toivo-liitto)
- (28) kyl mää stää vaa jäi *ihmettelemää* (Manta: Mil ilveel)
- (29) mennääs vähä noist aidaravoist *luuraamaa* (Manta: Juhlii tulos)
- (30) jos sattuu *olemaa* aikaa (Elina Wallin: Kullail sää jaksat?)
- (31) ruvettii *funteeraamaa* kullail pukeuruttaa (Elina Wallin: Iltaa, saako laulaa?)
- (32) jääre itte köökiklasi viäree *seuraamaa* (Elina Wallin: Elias ja pilkitty norssi)
- (33) [m]innuu tuppas *nauruttaa* puhelime toises pääs (Elina Wallin: Kuus ällää)
- (34) ikää ruppee *ollee* siin kolmekymmene ikävuare huituviel (Elina Wallin: Naiste vooro)

Wallinin pakinoissa juuri esimerkeissä 33–34 esiintyvät verbit *nauruttaa* ja *olla* keräävät tunnuksettomia muotoja. *Olla*-verbi esiintyy Wallinilla neljästi tunnuksettomana ja kuudesti tunnuksellisena; *nauruttaa*-verbi taas esiintyy neljästi ja vain tunnuksettomana. Edellä mainittujen lisäksi myös verbeissä *tehdä*, *tulla*, *mietiskellä* ja *funteerata* esiintyy tunnuksettomia muotoja. Tunnuksettomien muotojen esiintyminen on siis vielä varsin vähäistä ja rajoittuu harvoihin leksemeihin, mutta tunnuksettomuudesta näkyy kuitenkin jo merkkejä toisin kuin Mantan pakinoissa, joissa on vain tunnuksellisia muotoja. Tunnuksettomien muotojen rekisteriytyminen porilaisuuden sosiaalisiksi indeksiksi on siis korkeintaan vasta aluillaan.

Syy tunnuksettomien muotojen ilmestymiselle 2010-luvun pakinoihin saattaa olla tunnuksettomien muotojen yleissuomalainen lisääntyminen niin puheessa kuin vapaamuotoisissa kirjoituksissakin, joskin Porin murteessa vartaloltaan kaksitavuisissa verbeissä tunnukselliset muodot ovat edelleen hallitsevia mutta pidemmissä eivät (Hermo 2018: 64–65, 82). Toinen selitysvaihtoehto tunnuksettomien muotojen lisääntymiselle on se, että Wallin pyrkii pakinoissaan välttämään yleiskielen kanssa yhteen lankeavien muotojen käyttämistä, minkä vuoksi myös tunnuksettomia muotoja on mukana.

Toisaalta tunnuksettomien muotojen määrä on Wallininkin pakinoissa niin vähäinen, että todennäköisemmin lisääntyminen johtuu nimenomaan meneillään ole-

van kielenmuutoksen vaikutuksesta. Lisäksi on mahdollista, ettei Wallin välttämättä itsekään pidä MA-infinitiivin illatiivin tunnuksellisuutta tai tunnuksettomuutta niin merkityksellisenä piirteenä porilaisen kielenkäytön illuusion luomisessa, että kokisi tärkeäksi tuottaa sen aina juuri jommassakummassa muodossa ja rakentaa jommastakummasta variantista Porin ja porilaisen kielenkäytön indeksin. Tämän tutkimuksen aineiston avulla ei kuitenkaan pysty ottamaan kantaa siihen, onko Wallin tehnyt valintansa tietoisesti, vaan tämän selvittäminen vaatisi esimerkiksi kirjoittajan haastattelamista. Kulttuuriperintöprosessin näkökulmasta MA-infinitiivin illatiivia voidaan pitää sellaisena tallennettavan kohteen (kulttuuriperinnön) osana, jota juuri tällä hetkellä ei ole tarpeen välittää juuri tietynlaisessa muodossa yhteisölle.

4.5 *Ketä*-pronomini

Viimeisenä tarkasteltava piirre, *ketä*-pronomini *kuka*-interrogatiivipronominin ja *joka*-relatiivipronominin korvaajana, on siitä erikoinen porilaisuus, että sen ei ole vanhastaan katsottu kuuluvan Porin murteeseen, vaan sen ydinalue on ollut etelämpänä, Lounais-Hämeessä ja Turun seudulla. Sen sijaan pronomini *kekä* on ollut vanhastaan käytössä Porin lähempänä: Sydän-Hämeessä sekä Pomarkun ja Lavian (joista jälkimmäisin kuuluu nykyisin Porin kaupunkiin, mutta siellä puhutaan lounaisen välimurteen sijasta hämäläismurretta) seudulla. *Ketä* on kuitenkin levinnyt nopeasti myös entisen ydinalueensa ulkopuolelle, onhan esimerkiksi Helsingin puhemielessä viitteitä *ketä*-nominatiivista jo 1920-luvulta. On arveltu, ettei kaupunkikielen *ketä* olisi syntynyt kuitenkaan samasta lähteestä kuin murteiden *ketä*, vaan se olisi ruotsin vaikutuksen tulosta. (Vilppula 1989, 2000; Paunonen 1980: 27; Maamies 2017.)

Siitä, milloin *ketä* on tullut Porin murteeseen, ei voi olla varma, mutta se saattaa olla lähtöisin kummasta tahansa edellä mainitusta suunnasta. Nykyisin piirre on kuitenkin melko runsaassa käytössä Porin murteessa erityisesti *joka*-relatiivipronominin mutta myös *kuka*-interrogatiivipronominin paikalla, ja sen ovat nostaneet esiin Porin murteeseen kuuluvana piirteenä myös muutamat maallikkokielenpuhujat (Aarikka 2014: 37; Hermo 2018: 65–66). Porilaisten WhatsApp-pikaviestipalveluun kirjoittamissa viesteissäkin *ketä* esiintyy mutta harvemmin kuin puheessa, mikä saattaa johtua piirteeseen usein yhdistetyn ”rumuuden” tai ”junttiuden” vaikutuksesta (Hermo 2018: 82–83).

Koska *ketä*-pronomini porilaisten itsensä mielestä kuuluu jopa olennaisesti Porin murteeseen ja sitä myös todellisuudessa käytetään siellä melko runsaasti, olisi oletettavaa, että Mantan ja Elina Wallinin murrepakinoissa *ketä*-muotoa esiintyisi yleiskielestä poikkeavalla tavalla runsaasti. *Ketä* esiintyy suhteellisen usein *kuka*-pronominiin verrattuna kuitenkin vain Wallinin pakinoissa. Kaiken kaikkiaan potentiaalisia esiintymäympäristöjä on pakinoissa niin vähän, ettei mitään yleistettäviä tulkintoja niiden perusteella voi tehdä. Pakinoissa onkin vain kolme murteelliseksi tulkittavaa tapausta, mutta nekin ovat tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavia.

Ketä-pronominin pakinakäytössä saattavat MA-infinitiivin illatiivin tapaan näkyä kielenmuutoksen merkit. Taulukoista 6–7 käy ilmi, että Mantan pakinoissa *ketä* korvaa *kuka*-interrogatiivipronominin kaikkiaan vain kerran ja *joka*-relatiivipronominia se ei korvaa kertaakaan. Elina Wallinin pakinoissa *ketä* taas esiintyy kaksi kertaa kuu-

desta tapauksesta *kuka*-interrogatiivipronominin korvaajana muttei kertaakaan *joka*-relatiivipronominin korvaajana.

Taulukko 6.

Ketä korvaamassa *kuka*-interrogatiivi- ja kvanttoripronomineja pakinoissa.

	<i>ketä</i>	<i>kuka</i>	Yhteensä
Manta	1	13	14
Elina Wallin	2	4	6

Taulukko 7.

Ketä korvaamassa *joka*-relatiivipronominia pakinoissa.

	<i>ketä</i>	<i>joka</i>	Yhteensä
Manta	0	4	4
Elina Wallin	0	6	6

Esimerkeissä 35–36 esitetään *ketä*- ja *kuka*-interrogatiivipronominien vaihtelua Mantan pakinoissa; esimerkeissä 37 *kuka* esiintyy kvanttoripronominina ja esimerkissä 38 taas interrogatiivipronominina Elina Wallinin pakinoissa. Esimerkki 39 edustaa *joka*-relatiivipronominin käyttöä Mantan pakinoissa, 40 Wallinin pakinoissa.

- (35) [k]juka tua terveisii Roomast, kuka Pariisist (Manta: Harjupääs)
- (36) karasi pihal kattomaa ketä siäl oli (Manta: Vähhiin käy)
- (37) kukkaa ei ennää vastaa puhelimmee nummerol (Elina Wallin: Olipa kerran intternetti)
- (38) [e]n tiär ketä olis antanu (Elina Wallin: Lento-Reiska)
- (39) flikka, joka kanto koko omaisuuttas (Manta: Harjupääs)
- (40) senki kuuresluakkalaise silmis joka mult kysy, et oliko koulus jännää (Elina Wallin: Koulutiä)

Merkillepantavaa on, että Elina Wallinin pakinoissa *ketä* korvaa *kuka*-interrogatiivipronominin systemaattisesti kaksi kertaa, mutta neljässä muussa *kuka*-tapauksessa, joissa kaikissa on kyse (ei) *kukaan* -tapauksista, joissa *kuka* toimii kvanttoripronominina, se ei korvaa *kuka*-pronominia kertaakaan. Näin ollen Wallinin pakinoissa itse asiassa yksinäinen, taivuttamaton ja kysyvä *kuka* korvautuu kummassakin kahdessa tapauksessa *ketä*-interrogatiivipronominilla, mutta muulloin ei. Mantan pakinoissa ei tällaista tilannetta ole, vaan *kuka* esiintyy myös kysyvänä ja taivuttamattomana *kuka*-muodossa yhtä *ketä*-muotoa (esim. 36) lukuun ottamatta.

Ketä on siis mahdollisesti syrjäyttänyt *kuka*-sanana kysymyksenä 2010-luvulle tultaessa, joskaan näin pienestä aineistosta ei pystykään mitään varmoja päätelmiä tekemään. Piirteen variaatio Wallinin 2010-luvun pakinoissa siis mukailee melko hyvin nykytilannetta, jossa *ketä* on varsin yleinen (Hermo 2018: 65–66) ja tukee osaltaan Aarikan (2014: 37) havaintoa siitä, että *ketä* olisi jossain määrin merkityksellinen – ja sitä kautta mahdollisesti kulttuuriperintönä vaalittava ja säilytettävä – piirre Porin murteessa.

Sen sijaan se, että *ketä* esiintyy Manta-pakinoissa vain kuriositeettina, voi viestiä joko siitä, ettei *ketä*-muotoa vielä 1900-luvun puolivälissä ole hahmotettu erityisen merkittäväksi porilaispiirteeksi, tai sitten sitä, ettei Manta ole tohtinut ujuttaa kirjoitettuun kieleen vielä 1900-luvun puolivälissä niinkin ”junttia” ja ”rumaa” piirrettä kuin *ketä* on, joskaan mitään varmaa tietoa ei ole siitä, onko *ketä*-pronominin maine ollut huono jo 1900-luvun puolivälissä. Nykypäivän porilaisten *ketä*-pronominin runsaahkon käytön sekä piirteeseen kohdistetun eksplisiittisen (Aarikan informanttien maininnat pronominin käytöstä) ja implisiittisen (pronominin käyttö Wallinin pakinoissa) metapragmaattisen kommentoinnin ansiosta vaikuttaa kuitenkin siltä, että myös *ketä* voisi olla hiljalleen rekisteriytyessä porilaisuuden sosiaalisesti indeksiksi.

5 Kokoavaa tarkastelua

Olen tässä artikkelissa tarkastellut, kuinka kaksi eri aikakausina kirjoittanutta murrepakinoitsijaa – Manta (1950–60-luku) ja Elina Wallin (2010-luku) – tuottavat murretta. Tavoitteenani on ollut selvittää, miten ja millaisia kielenpiirteitä hyödyntämällä murretta säilytetään kulttuuriperintönä ja millaista kulttuuriperintöä tiettyjä kielenpiirteitä käyttämällä murteesta tuotetaan. Olen pyrkinyt selvittämään viiden kielenpiirteen valossa, näyttäytykö pakinoissa kuvattava Porin murre staattisena vai näkyvätkö myöhemmin kirjoitetuissa pakinoissa kielenmuutoksen merkit. Tästä syystä olen valinnut tarkasteltavakseni kielenpiirteet (yleisgeminatio, *nk*-konsonanttiyhitymän heikon asteen edustus, yleiskielen *d*:n vastineet, MA-infinitiivin illatiivi ja *ketä*-pronomini), joissa on tutkimuskirjallisuuden perusteella käynnissä jonkinasteinen kielenmuutos. Hypoteesina on ollut, että murre esiintyy eri aikoina kirjoitetuissa pakinoissa varsin samanlaisena, jolloin Porin murteesta todellisuudessa väistymässä olevat piirteet osana porilaisuutta ja porilaista kulttuuriperintöä pyritään säilyttämään. Analyysini osoittaa hypoteesin pitävän paikkansa.

Tarkasteltujen piirteiden valossa vaikuttaa siltä, että Manta ja Wallinin murrepakinat toimivat tärkeänä kanavana, kun murretta säilytetään kulttuuriperintönä – oli pakinoitsijoiden toiminta tietoista tai ei. Tämä näkyy erityisesti Wallinin 2000-luvulla kirjoitetuissa pakinoissa, joissa kaikkien tarkasteltujen piirteiden variaatio, MA-infinitiivin illatiivia lukuun ottamatta, asettuu vastustamaan meneillään olevaa kielenmuutosta. Kuitenkin myös se, että Wallin tuottaa pakinoihinsa Porin murteen todellista tilannetta mukailevaa MA-infinitiivin illatiivin variaatiota, tuntuu heijastavan hänen yleisempää kirjoittamisstrategiaansa. Tämän strategian voi perustellusti esittää olevan kirjoittaminen mahdollisimman paljon yleiskielestä poikkeavasti.

Kummankin kirjoittajan pakinoissa yleisgminaatio esiintyy lähes säännönmukaisesti, joskin hieman harvinaisempaa sen esiintyminen on ennen diftongia (*jot-tain*) kuin ennen pitkää vokaalia (*mittään*). Se, että yleisgminaatiota esiintyy myös Wallinin 2010-luvun pakinoissa runsaasti, vaikka se on Porin murteessa väistyvä piirre, toimii hyvänä esimerkkinä siitä, miten juuri vanha Porin murre on se kieli-muoto, joka pakinoissa koetaan säilyttämisen arvoiseksi kulttuuriperinnöksi – perin-nöksi, jota on tärkeää välittää myös tuleville sukupolville. Syy tälle voi olla pyrkimys autenttisuuteen ja nostalgiaan, jonka avulla mennyt aika pyritään pakinoiden välityk-sellä tuomaan eläväksi niin yhteisölle kuin kirjoittajalle itselleen (Brædder 2018; Smith & Campbell 2017). Samanlainen tendenssi näkyy myös muissa kielenpiirteissä. Voikin sanoa, että Wallinin pakinat ovat selvästi osa suomalaisen murrekirjallisuuden jatku-moa, sillä ”vanhan murteen” vaaliminen ryhmä- ja paikallisidentiteetin rakentamisen välineenä on ollut murrekirjoittajilla tapana jo pitkään (Koski 2002: 53–54, 73–74).

Yleisgminaation tapaan väistyvä piirre Porin nykymurteessa on *nk*-konsonantti-yhtymä. Sen Wallin kirjoittaa ”vanhan murteen” muotoja mukaillen säännön-mukaisesti astevaihtelemattomana (*kenkät*). Sen sijaan Mantan pakinoissa aste-vaihtelemattomia muotoja on vain runsaat kaksi kolmannelta, mikä kuvanee melko hyvin Porin murteen silloista tilannetta. Wallinin pakinoissa väistyvän piirteen syste-maattisuus korostaa piirteen olemusta tärkeänä Porin murteen osana, joka pitää säi-lyttää myös niiden tietoisuudessa, joiden puheeseen se ei enää kuulu. Toisaalta yleis-gminaation ja *nk*-konsonanttiyhtymän astevaihtelemattomuuden tiuha esiintyminen Wallinin pakinoissa voi kertoa myös Wallinin mahdollisista pyrkimyksistä herättää todennäköisimmässä lukijakunnassaan, Porin vanhemmassa väessä, nostalgiaa ja siten saada ehkä enemmän lukijoita ja mahdollisesti ostajia pakinoilleen.

Yleiskielen *d*:n vastineissakin Wallinin pakinat asettuvat jälleen vastustamaan kielenmuutosta, jossa *r* on väistymässä Porin murteeseen jo vanhastaankin kuulu-neen *d*:n tieltä; Wallin nimittäin käyttää *r*:ää lähes systemaattisesti ja sen rinnallakin vain *t*:tä. Mantan pakinoissa taas *d* on lähes ainut variantti, joskin sen rinnalla esiin-tyy harvoin *r* etenkin humoristisissa yhteyksissä. Yleiskielen *d*:n osalta ei voi kuiten-kaan yksiselitteisesti väittää Wallinin *r*:n käytön kertovan välttämättä pelkästään pyrki-myksestä kulttuuriperinnön säilyttämiseen tai nostalgian tunteen luomiseen, sillä *d*:n ja *r*:n käyttö on jakanut vanhemmat pakinoitsijat kahtia. Yhtä todennäköistä onkin, että Wallinin *r*:n käyttö on seurausta siitä, että hän pyrkii kirjoittamaan niin, että kieli-muoto poikkeaa mahdollisimman paljon yleiskielestä.

Samasta strategiasta on osoituksena MA-infinitiivin illatiivi, jossa – ainakin näennäisesti – Wallinin pakinat poikkeuksellisesti seuraavat yleissuomalaista kielenmuutosta: tunnuksettomat (*tekeen*) muodot ovat lisääntymässä tunnuksel-listen (*tekemään*) kustannuksella. Wallinin pakinoissa tunnuksettomia muotoja on kymmenesosa, kun taas Mantan pakinoissa niitä ei esiinny. Tämä poikkeuksel-linen ero kirjoittajien välillä näyttääkin kertovan paitsi siitä, että Wallin pyrkii kir-joitamaan mahdollisimman murteellisesti, myös siitä, että MA-infinitiivin illatii-ivin tunnuksellisuus tai tunnuksettomuus ei välttämättä ole järin merkittävä Porin tai porilaisuuden indeksi. Sen sijaan yleisgminaatio ja *nk*-konsonanttiyhtymän aste-vaihtelemattomuus näyttäisivät kulttuuriperinnöksi kehittymisensä ansiosta rekiste-

riytyneen jo varsin selviksi porilaisuuden sosiaalisiksi indekseiksi, ainakin murrepakinoiden kontekstissa.

Vähemmän selvästi porilaisuuden indeksinä saattaa näyttäytyä *ketä*, jonka mahdolliset esiintymäympäristöt pakinoissa ylipäättään ovat niin vähäisiä, että niiden perusteella ei voi tehdä yleistettäviä päätelmiä. Kuitenkin kummankin kirjoittajan pakinoissa *ketä* esiintyy *kuka*-pronominen korvaajana, mutta sen osuus ei ole suuren suuri kaikkiaan hyvin vähistä esiintymistä. Mantan pakinoissa tapauksia on vain yksi, Wallinin pakinoissa kaksi. Wallinin pakinoissa *kuka*-interrogatiivipronomini tosin on korvautunut systemaattisesti *ketä*-variantilla, kun taas *ei kukaan* -kvanttoripronominista ei esiinny *ei ketään* -varianttia. Tulokseni kuitenkin vaikuttavat tukevan Aarikan (2014) tekemiä havaintoja siitä, että *ketä*-sana indeksoisi jossain määrin porilaisuutta.

Kaiken kaikkiaan pakinoissa näkyy murre, joka on jo jossain määrin katoamassa. Laajaa näkyvyyttä maakunnan suurimmassa päivälehdessä tai kirjojen kansissa saavien pakinoiden avulla väistyvät piirteet kuitenkin säilyvät ihmisten tietoisuudessa ja siten osana heidän kielellisiä resurssiaan. Näillä resurssilla on mahdollista ilmentää esimerkiksi porilaista identiteettiä. Pakinoitsijalla onkin osaltaan valta vaikuttaa siihen, millaiset kielenpiirteet säilyvät osana Porin murretta. Pakinat ovat siis kirjoittajiensa metapragmaattisia kommentteja (Silverstein 2003; Agha 2007), jotka siten tuovat esiin heidän käsityksensä ja muovaavat muiden käsityksiä Porin murteesta.

Tässä artikkelissa olen rajannut analyysini vain viiden kielenpiirteen analyysiin. Samaa aineistoa olisi mielekästä tutkia myös diskursiivisesti selvittäen, millä tavoin porilaisuutta rakennetaan pakinoissa sisällöllisesti ja muin kielellisin ratkaisuin. Kielen indeksisyyden tarkastelussa olisi kaiken kaikkiaan syytä päästä yksittäisiä murrepiirteitä laajempiin kielenkäytön tapoihin, joita eri puolilta Suomea kotoisin oleviin ihmisiin ja heidän kielenkäyttöönensä yhdistetään. Näin olisi mahdollista saada arvokasta lisätietoa siitä, millaiset kielenkäyttötavat yhdistyvät tietyn yhteisön edustajiin, ja mahdollisesti myös sitä, millaiset kielenkäytön tavat näissä yhteisöissä katsotaan merkityksellisiksi ja siten säilyttämisen arvoisiksi, joksikin sellaiseksi, jota voi kutsua kulttuuriperinnöksi.

Lähteet

Aineistolähteet

MANTA (HILJA TAKALA) 2015 [1954–1961]: Porilaisittain. Murrepakinoita. Pori: Porin kaupunginkirjasto – Satakunnan maakuntakirjasto. <https://digi.kirjastot.fi/collections/show/48>.

WALLIN, ELINA 2010: *Onnepotkui. Pakinoit pori murteel*. Pori: Satakunnan kirjateollisuus.
— 2011: *Mansikkapaikka. Pori murteisiin skriivauksii*. Pori: Satakunnan kirjateollisuus.

Kirjallisuuslähteet

AARIKKA, LOTTA 2014: ”Mitä iloo siit o ko se o samallai kaikil”. *Porilaisentyiset ja Poriin muuttaneet nuoret aikuiset aluepuhekielen puhujina ja tarkastelijoina*. Suomen kielen pro

- gradu -tutkielma. Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/handle/10024/100136>.
- AARNE, ANTTI 1891: *Porin murteen äänneopilliset ominaisuudet*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- AGHA, ASIF 2003: The social life of a cultural value. – *Language and Communication* 23 s. 231–273.
- 2007: *Language and social relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- AIRISNIEMI, JOHANNA 2015: *Oulun seudun murre internetin keskustelupalstoilla*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/Record/nbnfioulu-201502121077>.
- BRÆDDER, ANNE 2018: Embodied simulations of pasts. The past as present to WWII reenactors and living historians. – *Public History Review* 25 s. 20–32. <https://doi.org/10.5130/phrj.v25i0.6391>.
- COUPLAND, NIKOLAS 2007: *Style. Language variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ECKERT PENELOPE 2008: Variation and the indexical field. – *Journal of Sociolinguistics* 12 s. 453–476.
- 2012: Three waves of variation study. The emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation. – *Annual Review of Anthropology* 41 s. 87–100.
- ESKOLA, PAULA 1987: *Porin murrekirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 472. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- GRAHN, MAARIT 2009: Noormarkun ruukki. Menneisyyden jäljistä kulttuuriperinnöksi. – Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit* s. 107–126. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- GRANFORS, HENRY 1991: *Porilaist prohtaamist. Murrepakinoista sanakirjaksi*. Pori: Satakunnan kirjateollisuus.
- HERMO, RONI 2018: *Variaatiosta ja sen funktioista nuorten porilaisten puhutuissa ja kirjoituissa keskusteluissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viestintätieteiden tiedekunta. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201805151680>.
- HONKO, LAURI 1990: Folkloreprosessi. – *Sananjalka* 32 s. 93–121.
- IKOLA, NIILLO 1931: Ala-Satakunnan murteen suhde lounaissuomalaisiin ja hämäläisiin murteisiin. – *Virittäjä* 35 s. 172–185.
- JOHNSTONE, BARBARA 2011: Language and place. – Rajend Mesthrie (toim.), *The Cambridge handbook of sociolinguistics* s. 203–217. New York: Cambridge University Press.
- 2013: *Speaking Pittsburghese. The story of a dialect*. Oxford: Oxford University Press.
- JORDAN, JENNIFER 2006: *Structures of memory. Understanding urban change in Berlin and beyond*. Stanford: Stanford University Press.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1998: Hj. Nortamon murrekertomukset ja puhutun illuusio. – Lea Laitinen & Lea Rojola (toim.), *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta* s. 184–215. Tietolipas 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOSKI, MAUNO 2002: Murteet muodissa. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 49–74. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUPARINEN, OLLI 2015: *Kohti ääretöntä. Jäsentyvä infiniitivikonstruktio Helsingin puhekielessä 1970-luvulta 2010-luvulle*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201512112521>.

- KURKI, TOMMI 1998: *Kielellinen vaihtelu ja muutos Alastaron murteessa*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen raportti. Helsinki: Kotimaisten kielen tutkimuskeskus.
- 1999: *Kielellinen vaihtelu ja muutos Pälkäneen murteessa*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen raportti. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- LEHTONEN, HEINI 2015: *Tyylitelten. Nuorten kielelliset resurssit ja sosiaalinen indeksisyys monitensisessä Helsingissä*. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-1333-7>.
- LEINO, ULLA 2008: *Pootora. Sanakirja. Tuttuu porilaist*. Pori: Porin murteen piiri.
- MAAMIES, SARI 2017: Kuka, ken, keitä? – *Kielikello* 4/2017. <https://www.kielikello.fi/-/kuka-ken-keita->.
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA – VAATTOVAARA, JOHANNA 2007: Murteiden uusi nousu. – H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia. Osa II. Kääntäminen kulttuurisena instituutiona* s. 401–411. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1112. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIELIKÄINEN, AILA 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- 2001: Kirjoitettua murretta. – *Kielikello* 4/2001. <https://www.kielikello.fi/-/kirjoitettua-murretta>.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä*. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8417-9>.
- MUSTANOJA, LIISA – O'DELL, MICHAEL 2007: Suomen *d* ja *r* sosiofoneettisessa kentässä. – *Virittäjä* 111 s. 56–67.
- NAHKOLA, KARI 1987: *Yleisgeminaatio. Äänteenmuutoksen synty ja vaiheet kielisysteemissä erityisesti Tampereen seudun hämäläismurteiden kannalta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 457. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. [https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk13/\(9.2.2021\)](https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk13/(9.2.2021)).
- PAUNONEN, HEIKKI 1980: *Finskan i Helsingfors. Helsingfors två språk. Rapport 1*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B nr 4. Helsinki: Helsingfors universitet.
- PIIPPO, IRINA – VAATTOVAARA, JOHANNA – VOUTILAINEN, EERO 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House.
- RAPOLA, MARTTI 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 283. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1990 [1947]: *Johdatus suomen murteisiin*. 4. painos. Tietolipas 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SALONEN, MIRJA 1995: *Murrepiirteitä porilaisten nuorten puheessa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- SAVOLAINEN, TYTTI 2002: *Porilaiset puhekielensä kuvaajina*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 2003: Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. – *Language and Communication* 23 s. 193–229.
- SIVULA, ANNA 2009: Coimbran yliopisto kulttuuriperintöprosessina. Kapina palatsia piirittämissä tasavalloissa. – Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit* s. 127–147. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- 2010: Kadonneen järven jäljillä. – Pertti Grönholm & Anna Sivula (toim.), *Medeiasta pronssisoturiin* s. 21–39. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys.
- SMITH, LAURAJANE 2006: *Uses of heritage*. London: Routledge.
- SMITH, LAURAJANE – CAMPBELL, GARY 2017: 'Nostalgia for the future'. Memory, nostalgia and the politics of class. – *International Journal of Heritage Studies* 23 s. 612–627.
- TIITTULA, LIISA – NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2013: *Puheen illuusio suomenkielisessä kauno-kirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1401. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TUOMI-NIKULA, OUTI – HAANPÄÄ, RIINA – KIVILAAKSO, AURA 2013: Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* s. 12–30. Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- UUSIVIRTA, PEKKA 1966: *Loppu-n Porin seudun murteissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2012: Spatial concerns for the study of social meaning of linguistic variable. An experimental approach. – *Folkmålsstudier* 50 s. 175–209.
- VAATTOVAARA, JOHANNA – KUNNAS, NIINA – SAVINIEMI, MAIJA 2018: Stadi imitoituna. – Sisko Brunnin, Niina Kunnas, Santeri Palviainen & Jari Sivonen (toim.), *Kuinka mahottomasti nää tekkiit. Juhlakirja Harri Mantilan 60-vuotispäivän kunniaksi* s. 287–323. *Studia humaniora ouluensia* 16. Oulu: Oulun yliopisto.
- VAAHTIKARI, TANJA 2013: Merkityksin rakennettu vanha Rauma. Suomalaisen historiallisen kaupungin varhainen määrittely valintoina ja vuoropuheluna 1900–1970. – Katri Lento & Pia Olsson (toim.), *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin paikkana* s. 294–323. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VILPPULA, MATTI 1989: ”Ketä se oli kun pölli mun kirjan”. – *Kielikello* 3/1989. <https://www.kielikello.fi/-/keta-se-oli-kun-polli-mun-kirjan->.
- 2000: ”Ketä tarvitsee röntgeniä?” *Helsingin Sanomat* 13.6.2000. [https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kieli-ikkuna_\(1996_2010\)/keta_tarvitsee_rontgenia](https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kieli-ikkuna_(1996_2010)/keta_tarvitsee_rontgenia).
- VUOKNIEMI, HANNA 2011: *Lounaismurteiden erikoisgeminaatio satakuntalaisten puheessa. Tutkimusraportti*. Suomen kielen sivuaineen tutkielma. Turun yliopisto.
- WIIK, KALEVI 2006: *Suomen murteiden kartasto. A Murreilmiöiden levikkejä. B Murrealueita ja -rajoja*. Omakustanne. Turku.

The changing and the unchanging dialect: Columns written in Pori dialect as producers and conservers of cultural heritage

The processes through which dialects have evolved into a form of cultural heritage and the tools of identity building span a considerable time period. In the Pori region, there are long traditions of writing literature in the Pori dialect and using the local dialect in an array of public discourses. This article analyses the ways in which two different writers from different eras – Manta (1950s) and Elina Wallin (2010s) – render the Pori dialect in their columns and how these writings conserve and shape the dialect into a form of cultural heritage. The methodology of this article draws on those of both cultural heritage studies and linguistic variation analysis. Upon examination, it appears that there are five linguistic features whose representation in the Pori dialect is changing. These are general gemination, the unvarying cluster *nk*, the equivalents of the standard-language *d*, the MA-infinitive, and the pronoun *ketä*.

The present examination reveals that features such as general gemination and the unvarying cluster *nk*, which have already all but disappeared from the Pori dialect, still live on in columns written during the 2010s by Elina Wallin – indeed, often more markedly than in those written by Manta in the mid 20th century. It is possible that Wallin is trying to trigger a feeling of nostalgia in her readers, whereas Manta's columns may provide a good reflection of the Pori dialect as it was spoken in the 1950s and 1960s. Thus, such linguistic features seem not serve only to reflect long-lived social markers of the Pori dialect but also to manifest a cultural heritage that these writings seek to transmit to future generations who would not otherwise become acquainted with these features. The authors therefore seem to view such linguistic features as worthy of conservation.

The results indicate that columns written in the Pori dialect serve as an important channel when the dialect is produced as cultural heritage. Using certain types of linguistic features throughout these columns creates a particular picture of how people speak in Pori. Thus, the columns represent their authors' metapragmatic comments on the essence of the Pori dialect itself. The linguistic features employed in producing this dialect can develop into social markers of the dialect. In fact, both linguistic features with wide geographical spread (e.g. general gemination) and those that are more geographically restricted (e.g. *ketä*) can similarly develop into unique social markers of a given dialect.

Muuttuva ja muuttumaton murre: Porilaiset murrepakinat kulttuuriperinnön tuottajina ja säilyttäjinä

Murteet ovat kehittyneet kulttuuriperinnöksi ja identiteetin rakennuksen välineeksi pitkien prosessien seurauksena. Porin seudullakin murrekirjallisuudella ja murteen käytöllä on julkisissa diskursseissa pitkät perinteet. Tässä artikkelissa analysoidaan kulttuuriperinnön tutkimuksen ja sosiolingvistisen variaation tutkimuksen menetelmiä yhdistellen kahden eri aikoina Porin murteella pakinoita kirjoittaneen kirjoittajan, Mantan (1950-luku) ja Elina Wallinin (2010-luku), tuottamaa murretta ja sitä, miten nämä kirjoitukset säilyttävät ja muovaavat Porin murteesta kulttuuriperintöä. Pakinoista tarkastellaan viittä kielenpiirrettä, joiden edustuksen Porin murteessa on havaittu olevan muutoksessa. Nämä piirteet ovat yleisgemmaatio, *nk*-konsonanttiyhtymä, yleiskielen *d:n* vastineet, MA-infinitiivin illatiivi sekä *ketä*-pronomini.

Tarkastelun tulos on, että yleisgemmaation ja *nk*-yhtymän vaihtelemattomuuden kaltaiset Porin murteesta jo lähes kadonneet piirteet elävät vielä Porin murteen osana Wallinin pakinoissa osin jopa vahvemmin kuin Mantan pakinoissa. Onkin mahdollista, että Wallin pyrkii pakinoillaan herättämään lukijoissa nostalgian tunnetta, kun taas Mantan pakinat heijastelisivat melko hyvin Porin murteen todellista tilannetta 1950–1960-luvulla. Tällaiset piirteet näyttäytyvät näin paitsi pitkäikäisinä Porin murteen sosiaalisina indekseinä myös kulttuuriperintönä, jota pakinat pyrkivät välittämään niillekin sukupolville, joille katoavat murrepiirteet eivät ole tuttuja arkikielessä. Kirjoittajat siis näyttävät kokevan tällaiset piirteet säilyttämisen arvoisiksi.

Tulokset osoittavat, että murrepakinat toimivat tärkeänä kanavana, kun Porin murteesta rakennetaan kulttuuriperintöä. Käyttämällä toistuvasti juuri tietynlaisia kielenpiirteitä murrepakinoissa luodaan kuvaa siitä, miten Porissa puhutaan. Murrepakinat ovatkin kirjoittajiensa metapragmaattisia kommentteja Porin murteen olemuksesta. Murretta tuotettaessa paljon käytetyt variantit voivat kehittyä murteen sosiaalisiksi indekseiksi. Murteen sosiaalisiksi indekseiksi taas näyttävät voivan kehittyä niin laajalevikkiset (yleisgemmaatio) kuin hieman suppealevikkisemmätkin (*ketä*) kielenpiirteet.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@tuni.fi

Kirjoittaja on suomen kielen väitöskirjatutkija Tampereen yliopistossa.